

Περίληψη Οδηγού Επιμόρφωσης Κωφών

Βασίλης Κουρμπέτης

Σύμβουλος Ειδικής Αγωγής
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Μαριάννα Χατζοπούλου

Ειδική Παιδαγωγός για Κωφά Παιδιά
Διερμηνέας Ελληνικής Νοηματική Γλώσσας
Β' ΚΔΑΥ Αθηνών

Περίληψη

Μέσω του Οδηγού Επιμόρφωσης Κωφών επιδιώκεται να δοθούν απαντήσεις σε μια σειρά ερωτημάτων που πιθανά απασχολούν όλους τους εκπαιδευτικούς που ασχολούνται ή πρόκειται να ασχοληθούν με κωφά παιδιά.

Αναφορικά τα ερωτήματα που απαντώνται στον συγκεκριμένο οδηγό είναι:

- Ποιες είναι οι στάσεις απέναντι στους κωφούς;
- Τι ακριβώς σημαίνει ο όρος «κωφός»;
- Ποιοι είναι οι όροι που χρησιμοποιούνται από την ιατρική κοινότητα για τον προσδιορισμό του κωφού ατόμου;
- Με ποιο τρόπο γίνεται η διάγνωση της κώφωσης;
- Ποιες είναι οι πιο συνηθισμένες αντικειμενικές μέθοδοι εξέτασης;
- Ποιες είναι οι πιο συνηθισμένες υποκειμενικές μέθοδοι εξέτασης;
- Πως είναι ένα ακουόγραμμα;
- Όταν γνωρίζουμε το κατώφλι ακουστότητας του ατόμου μπορούμε να προβλέψουμε σε ποιο βαθμό θα αναπτύξει ομιλία;
- Ποιοι είναι οι παράγοντες που παίζουν καθοριστικό ρόλο στο να αναπτύξει ένα κωφό παιδί γλώσσα είτε πρόκειται για ομιλούμενη γλώσσα -ομιλία- είτε για νοηματική γλώσσα;
- Πως μπορεί να γίνει έγκαιρη διάγνωση της κώφωσης και πως οι γονείς οδηγούνται σε μια τέτοιου είδους διαδικασία;
- Ποιο είναι το κατάλληλο εκπαιδευτικό πλαίσιο για ένα κωφό παιδί;
- Τι σημαίνουν οι όροι προγλωσσικά και μεταγλωσσικά κωφό άτομο;
- Ποια είναι τα αίτια της κώφωσης;
- Αφού η κώφωση οφείλεται κυρίως σε κληρονομικούς παράγοντες γιατί όπως προαναφέρθηκε τα περισσότερα κωφά παιδιά έχουν ακούοντες γονείς;
- Ποια είναι τα συστήματα ενίσχυσης του ήχου;
- Τι είναι τα κοχλιακά εμφυτεύματα;
- Πως ακριβώς λειτουργούν τα κοχλιακά εμφυτεύματα;
- Ποια και πόσο επικίνδυνη είναι η διαδικασία της εγχείρησης;
- Πότε ενεργοποιούνται και πως ρυθμίζονται τα κοχλιακά εμφυτεύματα;
- Ποια είναι τα Υπέρ και τα Κατά των Κοχλιακών Εμφυτευμάτων;

- Ποιες είναι οι αντιδράσεις της οικογένειας μετά τη διάγνωση της κώφωσης;
- Πως επηρεάζεται η κοινωνικό-συναισθηματική ανάπτυξη των κωφών παιδιών από τη στάση της οικογένειας απέναντι στο γεγονός της κώφωσης;
- Τι είναι η γλώσσα των κωφών και ποια η σημασία της;
- Γιατί οι νοηματικές γλώσσες είναι πραγματικές γλώσσες;
- Τι είναι η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα;
- Ποιοι είναι οι Μύθοι για την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα;
- Ποια είναι η πραγματικότητα σήμερα σε σχέση με την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα;
- Τι ξέρουμε για τις γραμματικές δομές της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας;
- Πως το κωφό παιδί κατακτά τη νοηματική γλώσσα;
- Ποια είναι τα στάδια κατάκτησης των νοηματικών γλωσσών από το κωφό παιδί κωφών γονέων;
- Τι γίνεται με τα κωφά παιδιά ακουόντων; Πως τελικά αυτά επικοινωνούν με το περιβάλλον τους και μαθαίνουν γλώσσα;
- Γιατί η νοηματική γλώσσα που μαθαίνουν τα κωφά παιδιά ακουόντων γονέων με διδασκαλία μπορεί επίσης να υπολείπεται σε σχέση με αυτή των κωφών παιδιών κωφών γονέων;
- Τι γνωρίζουμε σήμερα για την κατάκτηση της ομιλούμενης γλώσσας από τα κωφά παιδιά;
- Τα κωφά βρέφη ψελλίζουν - με τη φωνή τους - ή όχι;
- Ποια είναι η διαφορά μεταξύ επιλογής γλώσσας και μεθόδου διδασκαλίας;
- Ποιες «μέθοδοι» επικοινωνίας χρησιμοποιούνται στην εκπαίδευση των κωφών παιδιών;
- Τι ακριβώς υποστηρίζει η προφορική μέθοδος;
- Τι ακριβώς υποστηρίζει η μέθοδος της ολικής επικοινωνίας;
- Τι ακριβώς σημαίνει η δίγλωσση προσέγγιση στην εκπαίδευση των κωφών;
- Τι γνωρίζουμε για τα επιτεύγματα των κωφών μαθητών στη γραφή και στην ανάγνωση;

- Ποια είναι η σχέση μεταξύ της γνώσης μιας νοηματικής γλώσσας και της εκμάθησης μιας γραπτής γλώσσα;
- Ποιο περιβάλλον θα μπορούσε να θεωρηθεί ως το πιο ευνοϊκό για την ανάπτυξη του γραπτού λόγου από τους κωφούς μαθητές;
- Πως θα διαμορφώσουμε ένα δίγλωσσο σχολικό περιβάλλον;
- Ποια άλλα κύρια χαρακτηριστικά θα πρέπει να έχει ένα δίγλωσσο σχολικό περιβάλλον στο οποίο η εκμάθηση της γραπτής γλώσσας αποτελεί πρωταρχικό στόχο;
- Ποια άλλα χαρακτηριστικά θα πρέπει να έχει ένα δίγλωσσο σχολικό περιβάλλον στο οποίο η χρήση και η καλλιέργεια της νοηματικής γλώσσας αποτελεί καθοριστικό στόχο;
- Ποια μοντέλα και στρατηγικές διδασκαλίας γραπτής γλώσσας θα μπορούσε να χρησιμοποιηθούν στην εκπαίδευση των κωφών παιδιών;
- Πέρα από την οργανωμένη διδασκαλία της ανάγνωσης και της γραφής ποιες άλλες στρατηγικές θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν μέσα στην τάξη για την ανάπτυξη της εγγραμματοσύνης στους κωφούς μαθητές ;
- Η ανάγνωση ιστοριών από το δάσκαλο στους μαθητές θεωρείται μια πολύ σημαντική δραστηριότητα για την καλλιέργεια της εγγραμματοσύνης στα ακούοντα παιδιά. Συμβαίνει το ίδιο και με τα κωφά παιδιά. Είναι κάτι τέτοιο δυνατό να γίνει σε μια ομάδα κωφών παιδιών;
- Πως τελικά μπορούν οι εκπαιδευτικοί να βοηθήσουν τα κωφά παιδιά να αναπτύξουν τις ικανότητες τους στη δημιουργία γραπτού κειμένου;
- Ποιες νέες πρακτικές έχουν προωθηθεί τα τελευταία χρόνια για την εκπαίδευση των κωφών μαθητών; Ποια είναι τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για τους κωφούς μαθητές;
- Ποιο είναι το Πρόγραμμα Σπουδών της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας ως πρώτη γλώσσα κωφών μαθητών;
- Ποιοι είναι οι διερμηνείς νοηματικών γλωσσών;
- Ποιος είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού διερμηνέα;
- Ποια προβλήματα μπορεί να προκύψουν στα πλαίσια ενός προγράμματος ένταξης ενός κωφού μαθητή με την παρουσία ενός εκπαιδευτικού διερμηνέα;

- Ποιες στρατηγικές θα μπορούσαν να ακολουθηθούν προκειμένου να αντιμετωπιστούν προβλήματα που πιθανά μπορεί να προκύψουν από την παρουσία ενός διερμηνέα μέσα σε ένα γενικό σχολείο;
- Ποιος είναι ο ρόλος του ειδικού σχολείου στην ανάπτυξη του κωφού παιδιού;
- Ποιες είναι οι σχέσεις σχολείου και οικογένειας κωφών παιδιών;

Με τις απαντήσεις που δίνονται στα παραπάνω ερωτήματα παρουσιάζεται ένα ευρύ φάσμα σημαντικών πληροφοριών και γνώσεων, αναγκαίων για τον εκπαιδευτικό που θέλει να προσεγγίσει το θέμα της εκπαίδευσης των κωφών παιδιών. Στα πλαίσια μιας σύντομης εισαγωγής παρουσιάζονται οι θέσεις και η φιλοσοφία των συγγραφέων σε σχέση με τους δύο κυρίαρχους τρόπους αντιμετώπισης των κωφών (1) Οι κωφοί είναι πρόβλημα, (2) Οι κωφοί είναι πηγή στήριξης και πληροφόρησης, ως βάση διαμόρφωσης και σχεδιασμού των προγραμμάτων εκπαίδευσης και παρέμβασης.

Η στάση και η φιλοσοφία αυτή συνοψίζεται στις φράσεις: «Οι κωφοί δεν είναι άνθρωποι που δεν ακούνε αλλά άνθρωποι που βλέπουν και αποτελούν μια διαφοροποιημένη γλωσσική και πολιτισμική κοινότητα», «Οι κωφοί με τους οποίους σχετιστήκαμε στη ζωή μας, μας δίδαξαν να μην εστιάζομαστε στην ιδέα της ‘μη δυνατότητας να ακούσουν’ που διέπει την στάση του κόσμου των ακουόντων, αλλά στην ‘δυνατότητα να βλέπουν’ που αποτελεί το επίκεντρο της ζωής στον κόσμο των Κωφών».

Το κωφό και βαρήκοο άτομο σύμφωνα με το κριτήριο της πρόσληψης και κατανόησης της προφορικής γλώσσας της πλειονότητας ορίζεται ως εξής: Κωφό είναι το άτομο το οποίο εξαιτίας της απώλειας της ακοής του παρεμποδίζεται στην κατανόηση της ομιλίας μέσω του ακουστικού καναλιού και μόνο, με ή χωρίς τη χρήση ακουστικών βαρηκοΐας ή άλλων τεχνικών βοηθημάτων. Βαρήκοο είναι το άτομο το οποίο εξαιτίας της απώλειας της ακοής του δυσκολεύεται αλλά δεν παρεμποδίζεται στην κατανόηση της ομιλίας μέσω του ακουστικού καναλιού και μόνο, με ή χωρίς τη χρήση ακουστικών βαρηκοΐας ή άλλων τεχνικών βοηθημάτων.

Ειδικότερα οι όροι που χρησιμοποιούνται από την ιατρική κοινότητα και για το λόγο αυτό συναντώνται στις ιατρικές γνωματεύσεις είναι: μικρού βαθμού

βαρηκοΐα, μέτριου βαθμού βαρηκοΐα, μεγάλου βαθμού βαρηκοΐα, πολύ μεγάλου βαθμού βαρηκοΐα, πάρα πολύ μεγάλου βαθμού βαρηκοΐα, νευροαισθητήρια βαρηκοΐα, βαρηκοΐα αγωγιμότητας, βαρηκοΐα μεικτού τύπου, αμφοτερόπλευρη βαρηκοΐα και άλλοι.

Οι μέθοδοι διάγνωσης της κώφωσης κατά την παιδική ηλικία χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: **α. στις αντικειμενικές μεθόδους διάγνωσης:** δεν απαιτείται η συνεργασία του ατόμου που εξετάζεται και **β. στις υποκειμενικές μεθόδους διάγνωσης:** το άτομο καλείται να συνεργαστεί και να δώσει απαντήσεις για το αν ακούει ή όχι. Η πιο συνηθισμένη υποκειμενική μέθοδος εξέτασης της ακοής είναι **η μέθοδος της τονικής ακουομετρίας** με την οποία προσδιορίζεται το κατώφλι ακουστότητας, το κατώτερο όριο που το άτομο αρχίζει να ακούει.

Ως προς το συσχετισμό του βαθμού της ακουστικής απώλειας και της αντίληψης και κατανόησης της ομιλίας θα μπορούσαν πάντα κατά προσέγγιση και αν δεν συντρέχουν άλλοι λόγοι να υποστηριχθούν τα ακόλουθα:

1. Φυσιολογική ακοή : 0- 15 dB → το άτομο δεν έχει δυσκολία στην αντίληψη και στην κατανόηση της ομιλίας.
2. Πολύ μικρού βαθμού βαρηκοΐα: 15 - 25 dB → το άτομο έχει μικρή αλλά όχι σημαντική δυσκολία στην αντίληψη και στην κατανόηση της ψιθυριστής ομιλίας.
3. Μικρού βαθμού βαρηκοΐα: 25 - 40 dB → το άτομο έχει δυσκολία στην αντίληψη και στην κατανόηση της ψιθυριστής ομιλίας.
4. Μέτριου βαθμού βαρηκοΐα: 40 - 55 dB → το άτομο έχει δυσκολία στην αντίληψη και στην κατανόηση της συνηθισμένης ομιλίας.
5. Μεγάλου βαθμού βαρηκοΐα: 55 - 70 dB → το άτομο έχει δυσκολία στην αντίληψη και κατανόηση της μεγαλόφωνης ομιλίας.
6. Πολύ μεγάλου βαθμού βαρηκοΐα: 70 - 90 dB → το άτομο αυτό μπορεί αντιληφθεί μόνον την πολύ φωναχτή ομιλία με τη βοήθεια ακουστικών βαρηκοΐας αλλά δεν μπορεί να την κατανοήσει.
7. Πάρα πολύ μεγάλου βαθμού βαρηκοΐα: 90 - 110 dB → η ομιλία δεν γίνεται αντιληπτή ακόμα και με τη χρήση ακουστικών βαρηκοΐας.

Μερικοί από τους παράγοντες που παίζουν καθοριστικό ρόλο στο να αναπτύξει ένα κωφό παιδί γλώσσα είτε πρόκειται για ομιλούμενη γλώσσα - ομιλία- είτε για νοηματική γλώσσα είναι οι ακόλουθοι:

1. Ο βαθμός της υπολειμματικής ακοής.
2. Η ηλικία εμφάνισης της απώλειας της ακοής.
3. Η αιτιολογία.
4. Η ηλικία διάγνωσης της κώφωσης.
5. Η ικανότητα των γονιών να επικοινωνούν με το κωφό παιδί τους.
6. Η δομή της οικογένειας των κωφών παιδιών το αν αυτά προέρχονται από οικογένειες κωφών ή ακουόντων γονέων.
7. Η αποδοχή της κώφωσης του παιδιού από τους γονείς του.

Ωστόσο επειδή τα κωφά παιδιά δεν αποτελούν έναν ομοιογενή πληθυσμό. είναι καλύτερα κάθε περίπτωση να προσεγγίζεται ατομικά και πέρα από τις γενικεύσεις που αφορούν το συνολικό πληθυσμό.

Η εύρεση των αιτιών της παιδική βαρηκοΐας και κώφωσης ακόμη και σήμερα αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα για το μεγαλύτερο ποσοστό των περιπτώσεων των κωφών και βαρήκων παιδιών. Ως σημαντικότερη όμως αιτία κώφωσης σήμερα θεωρείται η κληρονομικότητα η οποία ευθύνεται για το 50 με 60% των περιπτώσεων της νευροαισθητήριας πολύ μεγάλου βαθμού βαρηκοΐας κατά την παιδική ηλικία. Η μεγάλη διακύμανση ως προς την αιτιολογία της κληρονομικότητας της κώφωσης οφείλεται στην πολυπλοκότητα του ανθρώπινου ακουστικού μηχανισμού και στο μεγάλο αριθμό γονιδίων που εμπλέκονται στην ανάπτυξη του. Η κληρονομική κώφωση που οφείλεται σε ανωμαλίες υπολειπόμενου γονιδίου ευθύνεται για το μεγαλύτερο ποσοστό των περιπτώσεων της κώφωσης κατά την πρώιμη παιδική ηλικία με αποτέλεσμα περισσότερο από το 90% των κωφών παιδιών να προέρχονται από ακούοντες γονείς και λιγότερο από το 10% των κωφών παιδιών να έχουν κωφούς γονείς.

Τα πλέον διαδομένα συστήματα ενίσχυσης ήχου σήμερα είναι τα ατομικά ακουστικά βαρηκοΐας. Ένα πρόσφατο τεχνολογικό βοήθημα για τα άτομα με πάρα πολύ μεγάλου βαθμού νευροαισθητήρια βαρηκοΐα είναι τα κοχλιακά εμφυτεύματα με τα οποία όμως - τουλάχιστον μέχρι σήμερα - δεν επιτυγχάνεται πλήρης αποκατάσταση της ακοής. Η λειτουργία των κοχλιακών εμφυτευμάτων στηρίζεται στην ενεργοποίηση των νευρικών ινών του ακουστικού νεύρου από ηλεκτροακουστικά ερεθίσματα. Από τη στιγμή που γίνεται η εγχείρηση για την τοποθέτηση των εμφυτευόμενων μερών της συσκευής και το κοχλιακό εμφύτευμα μπαίνει σε λειτουργία οι υπεύθυνοι του

κέντρου εμφύτευσης συστήνουν συνήθως εντατικό πρόγραμμα παρέμβασης με στόχο την ανάπτυξη της ακουστικής αντίληψης του παιδιού και της ομιλίας του. Η χρήση των κοχλιακών εμφυτευμάτων έχει προκαλέσει πολλές αντιπαραθέσεις ανάμεσα στην ιατρική, την εκπαιδευτική κοινότητα, την κοινότητα των Κωφών και την ομάδα των γονέων κωφών παιδιών.

Η περίοδος που ακολουθεί μετά τη διάγνωση της κώφωσης είναι εξαιρετικά δύσκολη, ιδιαίτερα για τους ακούοντες γονείς των κωφών παιδιών οι οποίοι βρίσκονται συνήθως πολύ απροετοίμαστοι μπροστά στο γεγονός της απώλειας της ακοής, μια που η κώφωση συγκρινόμενη με τις άλλες αναπηρίες μοιάζει να είναι «αόρατη» αναπηρία.

Η οικογένεια παίζει σημαντικό ρόλο για τη θετική αυτοεικόνα και την ομαλή κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του κωφού παιδιού. Η συμπεριφορά των γονιών και στη συνέχεια η στάση που έχουν απέναντι στο κωφό παιδί σχετίζεται με το αν οι ίδιοι είναι κωφοί ή ακούοντες. Τα κωφά παιδιά που έχουν κωφούς γονείς υπερτερούν στην κοινωνικό-συναισθηματική ανάπτυξη και στη σχολική επιτυχία από τα κωφά παιδιά που έχουν ακούοντες γονείς.

Η γλώσσα είναι έμφυτος μηχανισμός, άρα όλα τα κωφά παιδιά έχουν την τάση – και την ικανότητα – να αναπτύξουν γλώσσα. Για να είναι μια γλώσσα λειτουργική, πρέπει να είναι προσβάσιμη, αποτελεσματική και προβλέψιμη (Pinker 1994). Για τα κωφά παιδιά, οι μόνες γλώσσες που μπορούν να εκπληρώνουν τις τρεις αυτές βασικές προϋποθέσεις είναι οι νοηματικές γλώσσες. Οι νοηματικές γλώσσες ταιριάζουν ιδιαίτερα με την οπτική φύση των κωφών, με «τη δυνατότητα τους να βλέπουν» επιτρέποντας τους να επικοινωνούν αβίαστα, εύκολα, φυσικά, αμφίδρομα και αποτελεσματικά.

Από τα ευρήματα που προκύπτουν στον τομέα της γλωσσολογίας έχει πλέον αποδειχθεί ότι σε αντίθεση με τους επινοημένους οπτικο-κινητικούς κώδικες που έχουν χρησιμοποιηθεί κυρίως στην εκπαίδευση των κωφών οι νοηματικές γλώσσες είναι πλήρεις, φυσικές γλώσσες. Ειδικότερα από τη γλωσσολογική ανάλυση των φυσικών νοηματικών γλωσσών προέκυψε ότι αυτές διαφέρουν μεταξύ τους, έχουν πλήρη αφαιρετική και εκφραστική δυνατότητα, αυστηρούς γραμματικούς κανόνες και παρουσιάζουν ίδιες γλωσσολογικές ιδιότητες με αυτές που έχουν όλες οι ομιλούμενες γλώσσες του κόσμου, αναπτυσσόμενες φυσικά, μεταφερόμενες από γενιά σε γενιά. Οι νοηματικοί κώδικες είναι τεχνητά επινοήματα που δεν χρησιμοποιούνται αυθόρμητα από κανέναν

κωφό, φυσικό χρήστη της γλώσσας, δεν μεταφέρονται από γενιά σε γενιά στα κωφά άτομα, δεν σκιαγραφούν τις πολιτισμικές κοινότητες των κωφών, είναι υβρίδια, αμαγάλματα μερών μιας ομιλούμενης και μιας νοηματικής γλώσσας και δεν έχουν τη γραμματική ούτε της ομιλούμενης ούτε της νοηματικής γλώσσας από την οποία προέρχονται. Στην Ελλάδα μολονότι δεν έχει δημιουργηθεί κανένας τέτοιος συστηματικός κώδικας, στα σχολεία κωφών χρησιμοποιείται ένας μεικτός κώδικας ο οποίος αποτελεί ανάμειξη της Ελληνικής γλώσσας και της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας της κοινότητας των Κωφών. Ο κώδικας αυτός θα μπορούσε να περιγραφεί καλύτερα ως Ελληνικά υποστηριζόμενα από νοήματα (Ελληνικά με νοήματα) προερχόμενα από την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα.

Η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα είναι η φυσική γλώσσα των κωφών στην Ελλάδα. Οι κωφοί στην Ελλάδα, όπως και στον υπόλοιπο κόσμο, εκτός από άτομα με ειδικές ανάγκες αποτελούν γλωσσική μειονότητα καθώς και μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα. Η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα χρησιμοποιείται από την πλειονότητα των Ελλήνων κωφών, από ακούοντα παιδιά κωφών γονέων, από ακούοντες ειδικούς που ασχολούνται με κωφούς και από ακούοντες γονείς κωφών παιδιών. Ο αριθμός των χρηστών της γλώσσας δεν είναι γνωστός, αλλά υπολογίζεται περίπου σε 10.000 άτομα.

Παρόλα αυτά ακόμη και σήμερα υπάρχουν αρκετοί μύθοι σχετικά με την Ελληνική Νοηματική Γλώσσα όπως ότι : πρόκειται για διεθνή γλώσσα, είναι εικονιστική μη λεκτική γλώσσα, αποτελεί αναπαράσταση της Ελληνικής γλώσσας, έχει φτωχό λεξιλόγιο, δεν έχει γραμματική και συντακτικό, η εκμάθηση της είναι ευκολότερη συγκριτικά με την εκμάθηση άλλων γλωσσών, τα κωφά παιδιά δεν μαθαίνουν να μιλούν σωστά γιατί χρησιμοποιούν Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, η γνώση και η χρήση της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας από τους δασκάλους κωφών παιδιών δεν έχει μεγάλη σημασία, Ελληνική Νοηματική Γλώσσα μπορεί να αποτελέσει την έσχατη λύση στην εκπαίδευση των κωφών, και άλλοι.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (1988) αναγνώρισε τις νοηματικές γλώσσες των κρατών - μελών ως επίσημες γλώσσες των κοινοτήτων κωφών της Ένωσης.

Σήμερα η Ελληνική Νοηματική Γλώσσα είναι αναγνωρισμένη από το ελληνικό κράτος ως επίσημη γλώσσα της ελληνικής κοινότητας των Κωφών, με όλα τα πλεονεκτήματα που αυτό συνεπάγεται στη διερμηνεία, τη διδασκαλία και τις

σπουδές στη γλώσσα. Το Μάρτη του 2000 με τον νόμο της Ειδικής Αγωγής 2817 στο άρθρο 1 παράγραφος 4α) αναφέρεται ρητά ότι *γλώσσα των κωφών και βαρήκων μαθητών είναι η ελληνική νοηματική*. Επίσης αναφέρεται ότι *«Απαραίτητο προσόν για την τοποθέτηση εκπαιδευτικού και ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού στις Σ.Μ.Ε.Α. κωφών και βαρήκων είναι η γνώση της νοηματικής γλώσσας»*.

Βασική λεξική μονάδα της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας, όπως όλων των νοηματικών γλωσσών του κόσμου, είναι το ΝΟΗΜΑ. Τα νοήματα γίνονται με ένα ή με δύο χέρια. Τα νοήματα αποτελούνται από μέρη (φωνήματα και μορφήματα) και έχουν εσωτερική δομή. Υπάρχουν νοήματα που γίνονται με δύο χέρια και τα δύο χέρια κινούνται (ΛΑΓΟΣ) και νοήματα όπου το ένα χέρι κινείται και ονομάζεται ενεργό και το άλλο χέρι παραμένει σταθερό (ΓΡΑΦΩ) και ονομάζεται παθητικό. Τα νοήματα σχηματίζονται σε συγκεκριμένους χώρους νοηματισμού όπως: στον ουδέτερο χώρο που βρίσκεται μπροστά από τον κορμό, στον κορμό, στο κεφάλι, στο μπράτσο στην παλάμη, στο καρπό και στο λαιμό. Οι εκφράσεις του προσώπου, η κατεύθυνση του βλέμματος, οι κινήσεις του κεφαλιού και του σώματος είναι βασικά στοιχεία της νοηματικής γλώσσας σε φωνολογικό, μορφολογικό, συντακτικό και πραγματολογικό επίπεδο.

Το Ελληνικό Δακτυλικό Αλφάβητο αποτελεί ένα εργαλείο της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας με το οποίο αναπαριστώνται τα γράμματα του ελληνικού γραπτού αλφάβητου. Χρησιμοποιείται κυρίως για τον συλλαβισμό κυρίων ονομάτων αλλά η χρήση του στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα δεν είναι ευρέως διαδεδομένη.

Το κωφό παιδί που βρίσκεται σε περιβάλλον νοηματικής γλώσσας αμέσως μετά τη γέννηση του, προέρχεται δηλαδή από οικογένεια κωφών γονέων κατακτά τη νοηματική γλώσσα με τον ίδιο φυσικό τρόπο περνώντας από τα ίδια στάδια με αυτά που τα ακούοντα παιδιά ακουόντων γονέων κατακτούν την ομιλούμενη γλώσσα, κατά την αλληλεπίδραση και την επικοινωνία με τους ενήλικες που τα μεγαλώνουν και τα φροντίζουν. Η διαδικασία που η γλώσσα συνολικά αναδύεται μοιάζει να είναι ανεξάρτητη από τον τρόπο που αυτή νοηματική ή ομιλούμενη πραγματώνεται.

Ειδικότερα πριν από την εμφάνιση των πρώτων νοημάτων τα κωφά βρέφη φελλίζουν με τα χέρια, στο τέλος του πρώτου έτους ή στην αρχή του δεύτερου

αρχίζουν να χρησιμοποιούν τα πρώτα τους νοήματα ενώ από το 18 μήνα και έπειτα αρχίζουν να συνδυάζουν νοήματα και να παράγουν τις πρώτες μικρές φράσεις τους. Μέχρι το τέλος του τέταρτου έτους οι περισσότερες δομές των νοηματικών γλωσσών – όπως και στην περίπτωση των ομιλουμένων γλωσσών – έχουν ήδη κατακτηθεί. Επίσης η ικανότητα χρήσης του δακτυλικού αλφάβητου ολοκληρώνεται στην ηλικία που τα παιδιά αρχίζουν να αναπτύσσουν δεξιότητες ανάγνωσης και γραφής στην ομιλούμενη γλώσσα στην οποία εκθέτονται ανακαλύπτοντας τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο δακτυλοσυλλαβισμό μιας λέξης και στη γραπτή αναπαράσταση της .

Τα κωφά παιδιά ακουόντων γονέων αποτελούν μια ομάδα παιδιών που εξαιτίας της απώλειας της ακοής τους δεν μπορούν να αποκτήσουν τη γλώσσα των γονιών τους με φυσικό τρόπο χωρίς δηλαδή συνεχή, μεθοδευμένη και συστηματική διδασκαλία. Οι έρευνες σχετικά με τη γλώσσα των κωφών παιδιών που δεν βρίσκονται σε περιβάλλον νοηματικής γλώσσας δείχνουν ότι αυτά αναπτύσσουν αυθόρμητα ένα δικό τους σύστημα χειρονομιών για το οποίο χρησιμοποιείται ο όρος «σπιτικά νοήματα» προκειμένου να βρουν έναν τρόπο να επικοινωνήσουν με το περιβάλλον τους. Πρόκειται για μια πρώτη άτυπη μορφή γλώσσας η εξέλιξη της οποίας όμως στη συνέχεια εξαρτάται και πάλι από τη έκθεση των παιδιών σε τυπικές μορφές γλώσσας.

Τα αποτελέσματα των πιο πρόσφατων ερευνών σχετικά με την κατάκτηση της νοηματικής γλώσσας ως πρώτης γλώσσας από τα κωφά παιδιά ακουόντων γονέων και σύμφωνα με την υπόθεση του Lenneberg που αφορά την ύπαρξη της κρίσιμης περιόδου για την απόκτηση γλώσσας δείχνουν ξεκάθαρα πως ο χρόνος έκθεσης των παιδιών στη γλώσσα παίζει καθοριστικό ρόλο για το επίπεδο ικανότητας που θα αναπτύξουν ως ενήλικες τη νοηματική γλώσσα τόσο ως προς την κατανόηση όσο και ως προς την παραγωγή της.

Ως προς την κατάκτηση της ομιλούμενης γλώσσας από τα κωφά παιδιά έχει αναφερθεί τα επιτεύγματα των κωφών παιδιών στην ομιλούμενη γλώσσα αναπόφευκτα σχετίζονται με το βαθμό της ακουστικής τους απώλειας. Έτσι παρά την πρόοδο που έχει παρατηρηθεί σήμερα στον τομέα των τεχνικών βοηθημάτων η έρευνα δείχνει ότι ακόμη και μετά από εντατική προφορική εκπαίδευση κατά την εφηβική ηλικία τα προγλωσσικά κωφά παιδιά

συγκρινόμενα με ακούοντα παιδιά της αντίστοιχης ηλικίας παρουσιάζουν σημαντική καθυστέρηση 4-5 χρόνων ως προς την ανάπτυξη της ομιλίας.

Οι «μέθοδοι» επικοινωνίας που χρησιμοποιούνται στην εκπαίδευση των κωφών μαθητών είναι α. η προφορική μέθοδος, β. η μέθοδος της ολικής επικοινωνίας και γ. η μέθοδος που έχει αναπτυχθεί με βάση τη δίγλωσση, διπολιτισμική προσέγγιση. Οι μέθοδοι αυτοί σχετίζονται α. με τον τρόπο επικοινωνίας που οι εκπαιδευτικοί επιλέγουν για να επικοινωνήσουν με τους κωφούς μαθητές τους και για το λόγο αυτό μιλάμε για μεθόδους επικοινωνίας και όχι για μεθόδους διδασκαλίας και β. με το ποια γλώσσα – ομιλούμενη ή νοηματική – χρησιμοποιείται ως μέσον για τη διδασκαλία των κωφών μαθητών και επίσης διδάσκεται συστηματικά αποτελώντας τον κύριο στόχο της εκπαίδευσης.

Κατά την εφαρμογή της προφορικής μεθόδου η διδασκαλία του κωφού παιδιού γίνεται μόνον μέσω της ομιλίας, με τη βοήθεια βοηθητικών συστημάτων ενίσχυσης της υπολειμματικής ακοής, χωρίς την οποιαδήποτε διαμεσολάβηση χειρονομιών ή νοημάτων. Η έμφαση δίνεται στη χρήση και στην καλλιέργεια της υπολειμματικής ακοής και στην ανάπτυξη καταληπτής ομιλίας. Οι μαθητές πρέπει να μάθουν δηλαδή να «ακούνε», να κατανοούν ομιλία και να τη χρησιμοποιούν για να επικοινωνήσουν. Η ομιλία είναι το μοναδικό μέσο επικοινωνίας αλλά και ο στόχος της εκπαίδευσης των κωφών μαθητών.

Η βασική φιλοσοφία της ολικής μεθόδου είναι η χρήση οποιοδήποτε μέσου ή τρόπου είναι αναγκαίος προκειμένου να μεταφερθούν όσο το δυνατό περισσότερες πληροφορίες στο κωφό παιδί και να επιτευχθεί ολοκληρωμένη επικοινωνία. Ειδικότερα ο όρος «ολική επικοινωνία» αναφέρεται στη συνδυασμένη χρήση του οπτικού, ακουστικού και φωνητικού καναλιού κατά την επικοινωνία και τη διδασκαλία των κωφών μαθητών. Έτσι στα πλαίσια της φιλοσοφίας της ολικής επικοινωνίας έχει χρησιμοποιηθεί ένα ευρύ φάσμα σχετικά διαφοροποιημένων τρόπων επικοινωνίας οι οποίοι διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το βαθμό χρήσης της ομιλίας, της γραφής, της νοηματικής γλώσσας ή άλλων σκόπιμα δημιουργημένων οπτικο-κινητικών συστημάτων που έχουν ως στόχο την όσο το δυνατό πιο πιστή απόδοση της γλώσσας των ακουόντων.

Η εφαρμογή δίγλωσσων πρακτικών στο χώρο της εκπαίδευσης των κωφών αποτελεί μια σχετικά νέα προσέγγιση. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή η νοηματική γλώσσα θεωρείται φυσική γλώσσα των κωφών μαθητών και δεν χρησιμοποιείται μόνον ως γλώσσα επικοινωνίας και διδασκαλίας αλλά και ως γλώσσα στόχος που διδάσκεται και καλλιεργείται συστηματικά όπως η ομιλούμενη και γραπτή γλώσσα της κοινότητας των ακουόντων. Ειδικότερα οι πρακτικές που στα πλαίσια των δίγλωσσων προγραμμάτων θεωρούνται καθοριστικές ως προς τη γλώσσα και την επικοινωνία είναι οι ακόλουθες:

1. Η νοηματική γλώσσα θεωρείται πρώτη γλώσσα για τη γλωσσική ανάπτυξη των κωφών παιδιών και βάση για τη διδασκαλία της δεύτερης γλώσσας.
2. Η διδασκαλία της γραπτής γλώσσας γίνεται με βάση τη συγκριτική γραμματική των δύο γλωσσών: μιας νοηματικής και μιας γραπτής γλώσσας
3. Οι δύο γλώσσες – νοηματική γλώσσα και αυτή της κοινότητας των ακουόντων – δεν αναμειγνύονται.
4. Η έκθεση των παιδιών στη νοηματική γλώσσα πρέπει να γίνεται όσο το δυνατόν νωρίτερα.
5. Τέλος πρέπει να καλλιεργείται η μεταφορά δεξιοτήτων από τη μια γλώσσα στην άλλη με την έννοια ότι η εκμάθηση της μιας γλώσσας πρέπει να γίνεται με βάση την άλλη.

Η τακτική της ένταξης των «αποτυχημένων» παιδιών που προέρχονται από προγράμματα προφορικής εκπαίδευσης σε δίγλωσσα προγράμματα είναι μια προβληματική τακτική πέρα τελείως από τη φιλοσοφία της δίγλωσσης εκπαίδευσης η οποία καλό θα είναι να αποφεύγεται.

Συνολικά και ανεξάρτητα από τη μέθοδο επικοινωνίας που χρησιμοποιείται στην εκπαίδευση των κωφών μαθητών ένα γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από τη βιβλιογραφία ως προς τα επιτεύγματα τους στη γραφή και στην ανάγνωση είναι ότι ο ρυθμός ανάπτυξης τους δεν ακολουθεί το μέσο επίπεδο ανάπτυξης των ακουόντων μαθητών. Οι περισσότεροι κωφοί έφηβοι αποφοιτούν από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση μη έχοντας αναπτυχθεί επαρκώς ως προς τη χρήση του γραπτού λόγου, έχοντας χαμηλό επίπεδο αναγνωστικής ικανότητας και ικανότητας γραφής, μολονότι η πρόσβαση στο γραπτό λόγο μέσω του οπτικού καναλιού δεν εμποδίζεται. Για το λόγο αυτό φαίνεται να έχει καθοριστική σημασία (α) η διαμόρφωση ενός όσο το δυνατό πιο κατάλληλου περιβάλλοντος για την εκμάθηση της γραπτής γλώσσας

σύμφωνα με τις βασικές αρχές της δίγλωσσης εκπαίδευσης και (β) η ανάπτυξη κατάλληλων στρατηγικών διδασκαλίας που να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της εγγραμματοσύνης των κωφών μαθητών και στις δύο γλώσσες. Πώς σχετίζεται όμως η γνώση μιας νοηματικής γλώσσας με την αναγνωστική αντίληψη; Μερικοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η γνώση μιας νοηματικής γλώσσας δεν μπορεί να υποστηρίξει την ανάπτυξη της αναγνωστικής ικανότητας γιατί οι νοηματικές γλώσσες δεν έχουν αναπτύξει γραπτή μορφή και διαφέρουν πολύ από τις γραπτές γλώσσες. Ωστόσο, στη βιβλιογραφία σταθερά αναφέρεται ότι οι κωφοί μαθητές που έχουν κωφούς γονείς και η πρώτη τους γλώσσα είναι μια νοηματική γλώσσα, επιτυγχάνουν περισσότερο στον ακαδημαϊκό τομέα από εκείνους που δεν έχουν ως πρώτη γλώσσα νοηματική γλώσσα. Έχει γίνει σαφές από τα αποτελέσματα των ερευνών ότι οι κωφοί μαθητές μπορούν να μεταφέρουν και μεταφέρουν δεξιότητες από την μια γλώσσα στην άλλη. Είναι ξεκάθαρο ότι ένα κομμάτι του παζλ που απεικονίζει την προσπάθεια των κωφών παιδιών να γίνουν καλοί αναγνώστες μιας γραπτής γλώσσας, είναι η πρόσβαση στην απόκτηση υψηλού επιπέδου γνώση μιας οπτικής γλώσσας, μιας νοηματικής γλώσσας.

Γενικότερα η ενσωμάτωση της νοηματικής γλώσσας σε ένα ποικίλο πρόγραμμα σπουδών ενισχύει τον ρυθμό της μάθησης, αυξάνει το κίνητρο για διάβασμα, για ανάπτυξη του προφορικού λόγου και προσεγγίζει ένα ευρύ φάσμα μαθητών. Μπορεί επίσης να ενισχύσει τη μάθηση της γραπτής γλώσσας ή ακόμη και της ομιλίας μέσω του δακτυλοσυλλαβισμού, ενώ ταυτόχρονα δίνει έμφαση στη χρήση των λέξεων σε περιεχόμενο δια μέσου της χρήσης Ελληνικών με νοήματα.

Γενικότερα το περιβάλλον που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως το πιο ευνοϊκό για την ανάπτυξη του γραπτού λόγου από τους κωφούς μαθητές θα πρέπει να είναι με τέτοιο τρόπο διαμορφωμένο ώστε:

1. να μπορεί να εκμεταλλευτεί την «οπτική» φύση των κωφών μαθητών παρέχοντας τους την περισσότερη δυνατή πρόσβαση στην επικοινωνία και
2. να μπορεί να ενισχύει την εκμάθηση της νοηματικής γλώσσας για την όσο γίνεται καλύτερη ποιοτικά και ποσοτικά αλληλεπίδραση μαθητών και εκπαιδευτικών.

Βασική προϋπόθεση για την επίτευξη του στόχου της ανάπτυξης του γραπτού λόγου από τα κωφά παιδιά αποτελεί η κατάκτηση μιας γλώσσας – νοηματικής

ή ομιλούμενης – κατά την προσχολική ηλικία η οποία όπως έχει ήδη αναφερθεί παίζει καθοριστικό ρόλο για την ανάπτυξη της γλώσσας συνολικά. Ο μόνος ασφαλής όμως τρόπος να διασφαλιστεί η βασική αυτή προϋπόθεση για τα κωφά παιδιά των οποίων η πρόσβαση στις ομιλούμενες γλώσσες τις περισσότερες φορές δεν είναι δυνατή είναι η κατάκτηση μιας οπτικο-κινητικής γλώσσας, μιας νοηματικής γλώσσας. Η διαμόρφωση ενός δίγλωσσου περιβάλλοντος – ενός περιβάλλοντος μιας νοηματικής και μιας ομιλούμενης γλώσσας – μέσα σε μια σχολική τάξη διασφαλίζει την πρόσβαση όλων των παιδιών στις πληροφορίες ενώ δεν εμποδίζει τα άτομα να αναπτυχθούν ανάλογα με τις εγγενείς δυνατότητες τους σε όποια από τις δύο γλώσσες τους ταιριάζει καλύτερα. Στη βιβλιογραφία δεν φαίνεται πουθενά να υποστηρίζεται ότι η χρήση της νοηματικής γλώσσας στο περιβάλλον των κωφών παιδιών παρεμποδίζει την ανάπτυξη της ομιλούμενης και της γραπτής γλώσσας από αυτά, ενώ αντίθετα υπάρχουν πολλές έρευνες που υποδεικνύουν ότι τα ακαδημαϊκά επιτεύγματα των κωφών παιδιών κωφών γονέων, που από την αρχή της ζωής τους βρίσκονται σε περιβάλλον νοηματικής γλώσσας, είναι σαφώς υψηλότερα από αυτά των κωφών παιδιών ακουόντων γονέων. Κατά τη διαμόρφωση ενός δίγλωσσου σχολικού περιβάλλοντος για κωφά παιδιά η αρχή του διαχωρισμού των δύο γλωσσών θα πρέπει να αποτελεί κύριο μέλημα. Στα δίγλωσσα σχολικά προγράμματα οι γλώσσες μπορούν να διαχωριστούν κατά τη χρήση τους σε διαφορετικό χρόνο, χώρο, θέμα και από διαφορετικά άτομα. Δηλαδή κάθε γλώσσα μπορεί να χρησιμοποιείται μια συγκεκριμένη ώρα της ημέρας, για ένα διαφορετικό μάθημα, από συγκεκριμένα μέλη του προσωπικού και σε συγκεκριμένα γλωσσικά περιβάλλοντα. Όταν οι εκπαιδευτικοί είναι ασφαλείς μέσα στους νέους ρόλους που απαιτεί ένα δίγλωσσο σχολικό περιβάλλον και έχουν ξεκάθαρη εικόνα για τον τρόπο χρήσης των δύο γλωσσών, η συνύπαρξη τους μπορεί να είναι αποτελεσματική για την προώθηση του γραπτού λόγου των κωφών παιδιών. Ένας εύκολος τρόπος για το διαχωρισμό των γλωσσών μέσα στο χώρο μιας σχολικής τάξης θα μπορούσε να ήταν η διαμόρφωση δύο διαφορετικών περιοχών παρουσίασης και χρήσης της κάθε γλώσσας. Μέσα στην τάξη θα μπορούσαν να διαμορφωθούν δυο κύκλοι γλωσσών, ο κύκλος της νοηματικής και ο κύκλος της ομιλούμενης γλώσσας ή για παράδειγμα στο νηπιαγωγείο δυο διαφορετικές γλωσσικές γωνιές αντίστοιχα. Στο κύκλο ή τη γωνιά της

ομιλούμενης γλώσσας θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα συστηματικής χρήσης γραπτού λόγου και παρουσίασης πλούσιου έντυπου υλικού ανάλογα με την ηλικία των μαθητών έτσι ώστε οι πληροφορίες να φτάνουν σε αυτούς μέσω του οπτικού καναλιού. Στον κύκλο αυτό, η νοηματική γλώσσα θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί ως γλώσσα γέφυρα ή ως γλώσσα εργαλείο που θα διευκολύνει την πρόσβαση των μαθητών στην ομιλούμενη-γραπτή γλώσσα. Η χρήση του χώρου με συνέπεια για τη μια ή την άλλη γλώσσα τόσο από τον εκπαιδευτικό όσο και από τους μαθητές κατά τη διάρκεια της ημέρας και η σύγκριση των δύο γλωσσών όποτε αυτό είναι αναγκαίο θα συμβάλλει α. στη συνειδητοποίηση των διαφορών που υπάρχουν ανάμεσα στις δύο γλώσσες από την πλευρά των μαθητών, β. στη συστηματική εκμάθηση της ομιλούμενης-γραπτής γλώσσας, γ. στην ανάπτυξη δεξιοτήτων εγγραμματοσύνης και δ. στην καλλιέργεια της νοηματικής γλώσσας .

Ως προς τα μοντέλα και τις στρατηγικές διδασκαλίας γραπτής γλώσσας που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στην εκπαίδευση των κωφών παιδιών το βιωματικό μοντέλο προσέγγισης της γλώσσας έχει θεωρηθεί ένα από τα πιο πρόσφορα μοντέλα διδασκαλίας για την εισαγωγή των κωφών μαθητών στο γραπτό λόγο. Το βιωματικό μοντέλο προσέγγισης της γλώσσας στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στο προσωπικό κίνητρο των παιδιών να εκφράσουν και να διαβάσουν τις δικές τους εμπειρίες και θεωρείται ως μια από τις καταλληλότερες στρατηγικές μέσω της οποίας τα παιδιά μπορούν να αποκτήσουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους ως επιτυχημένο αναγνώστη, ειδικότερα κατά την πρώτη φάση εκμάθησης ανάγνωσης και γραφής.

Ένα άλλο μοντέλο διδασκαλίας γραπτής γλώσσας επίσης κατάλληλο για την εκπαίδευση των κωφών μαθητών σε μεγαλύτερες βαθμίδες είναι το μοντέλο της κατευθυνόμενης ανάγνωσης.

Τα στάδια εφαρμογής του μοντέλου είναι τα ακόλουθα

- α. Στάδιο προετοιμασίας ανάπτυξης εννοιών
- β. Στάδιο ανάπτυξης οπτικού λεξιλογίου
- γ. Στάδιο καθοδηγούμενης ανάγνωσης
- δ. Στάδιο συζήτησης
- ε. Στάδιο ασκήσεων επεξεργασίας
- ζ. Στάδιο επέκτασης και εμπλουτισμού

Άλλες στρατηγικές που θα μπορούσαν να προταθούν για την ανάπτυξη της εγγραμματοσύνης των κωφών μαθητών ανεξάρτητα από το μοντέλο διδασκαλίας ανάγνωσης και γραφής που έχει υιοθετήσει ο εκπαιδευτικός είναι αυτές που αφορούν την ανάπτυξη λεξιλογίου και την κατανόηση της δομής των κειμένων–ιστοριών.

Μια από τις μεγαλύτερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι κωφοί μαθητές σχετίζεται με την εκμάθηση και κατάκτηση νέου λεξιλογίου. Ο εκπαιδευτικός οφείλει να χρησιμοποιήσει πολλές εναλλακτικές πρακτικές προκειμένου να καταφέρει να εμπλουτίσει το λεξιλόγιο των μαθητών με τρόπο συστηματικό όπως για παράδειγμα κατά τη διδασκαλία της γραπτής Ελληνικής και της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας η εύρεση ισοδύναμων ή αντίθετων λέξεων και φράσεων μεταξύ των δύο γλωσσών, η χρήση του δακτυλικού αλφάβητου για απομνημόνευση της γραφής λέξεων, η χρήση γραπτών πινακίδων, καταλόγων και οδηγιών στο περιβάλλον της τάξης, γλωσσικά παιχνίδια όπως κουίζ, σκράμπλ, κρεμάλα, σταυρόλεξα, ο «υποπιτλισμός» ιστοριών σε νοηματική γλώσσα και άλλα.

Σχετικά με την κατανόηση των κειμένων πέρα από τη συστηματική επεξεργασία της πλοκής μιας ιστορίας που για τις μεγαλύτερες ηλικίες των παιδιών αποτελεί τη σημαντικότερη ίσως στρατηγική διδασκαλίας άλλες πρακτικές που μπορεί να συμβάλουν σημαντικά στην κατανόηση της δομής μιας ιστορίας είναι (α) η δημιουργία σχεδιαγράμματος ή πίνακα πλοκής της ιστορίας, (β) η ανα-διήγηση της από τους μαθητές, (γ) η αναδημιουργία μιας ιστορίας με ζωγραφιές (δ) η δραματοποίηση - θέατρο, το παιχνίδι ρόλων.

Η ανάγνωση ιστοριών από το δάσκαλο στη νοηματική γλώσσα στην περίπτωση των κωφών παιδιών αποτελεί πολύ σημαντική πρακτική για την ανάπτυξη της ικανότητας τους να συζητούν και να κατανοούν μια ιστορία, την καλλιέργεια του ενδιαφέροντος τους για το γραπτό λόγο αλλά και γενικότερα για την προαγωγή της γλώσσας τους – ομιλούμενης και νοηματικής –. Οι εκπαιδευτικοί είναι καλό να προγραμματίζουν δραστηριότητες ανάγνωσης ιστοριών σε εβδομαδιαία ή ακόμη και σε ημερήσια βάση. Μέσα από την ανάγνωση ιστοριών τα κωφά παιδιά όπως και όλα τα παιδιά μαθαίνουν να αγαπούν το διάβασμα, τις ιστορίες και γενικότερα αναπτύσσεται η σχέση τους με τη γραπτή γλώσσα.

Ως προς την ανάπτυξη της ικανότητας των κωφών μαθητών στο γραπτό λόγο οι εκπαιδευτικοί μπορούν να βοηθήσουν τους κωφούς μαθητές τους παρέχοντας τους πολλές και πλούσιες εμπειρίες γραφής, δίνοντας τους δηλαδή ευκαιρίες να γράφουν όσο το δυνατό περισσότερο. Γράφω σημαίνει ξαναγράφω, γράφω πολλές φορές, δοκιμάζω και ξαναδοκιμάζω! Ο εκπαιδευτικός οφείλει να παρέχει καθημερινά στους μαθητές του ευκαιρίες να εκφράζονται γραπτά στα πλαίσια δομημένων ή ελεύθερων δραστηριοτήτων.

Στην Ελλάδα οι νέες πρακτικές που έχουν προωθηθεί τα τελευταία χρόνια για την εκπαίδευση των κωφών μαθητών αφορούν την ανάπτυξη Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών για τους κωφούς μαθητές στο νηπιαγωγείο, το δημοτικό και το γυμνάσιο καθώς και προγραμμάτων σπουδών της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας ως πρώτης γλώσσας των κωφών μαθητών.

Στόχος του ΑΠΣ της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας είναι η εκμάθηση της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας ως πρώτης γλώσσας αλλά και η εκμάθηση της ελληνικής, κυρίως στην γραπτή της μορφή συγκριτικά, ως δεύτερης γλώσσας. Για το σκοπό αυτό το ΑΠΣ της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας είναι έτσι δομημένο ώστε να διδάσκονται όλα τα γραμματικά φαινόμενα της Ελληνικής Νοηματικής Γλώσσας πριν την διδασκαλία των αντίστοιχων φαινομένων της ελληνικής. Η συγκριτική ανάλυση των γλωσσικών δομών των δύο γλωσσών και η χρήση της πρώτης γλώσσας για την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας θα οδηγήσει στην κατάκτηση και των δύο γλωσσών πολύ πιο φυσικά και άνετα απ' ό,τι στο παρελθόν. Οι κωφοί μαθητές, με τη χρήση και μεταφορά των αποκτηθέντων μεταγλωσσικών ικανοτήτων, μπορούν να φθάσουν το επίπεδο εκμάθησης ελληνικών των ακουόντων μαθητών.

Τέλος η συμμετοχική εκπαίδευση κωφών και ακουόντων παιδιών προϋποθέτει την παρουσία διερμηνέων στα διάφορα εκπαιδευτικά πλαίσια. Τα τελευταία χρόνια η ένταξη κωφών μαθητών σε γενικά σχολεία στο εξωτερικό πραγματοποιείται με την παρουσία εκπαιδευτικών διερμηνέων. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού διερμηνέα, είναι να εξασφαλίσει για τον κωφό μαθητή πρόσβαση στη διδασκαλία και να κάνει εφικτή και αποτελεσματική την αμφίδρομη επικοινωνία του μαθητή και της υπόλοιπης εκπαιδευτικής κοινότητας. Ο διερμηνέας δεν κάνει μια απλή γλωσσική μεταφορά αλλά καλείται να αποδώσει την πληροφορία με ευκρίνεια, ενδιαφέρον και αποτελεσματικά όπως και ο εκπαιδευτικός. Ο διερμηνέας καλείται να

μεταφέρει όχι μόνο το λόγο του δασκάλου αλλά και του ύφος του. Πρέπει δηλαδή να έχει παιδαγωγικές γνώσεις και ικανότητες. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού διερμηνέα ωστόσο δεν είναι ο ίδιος σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, είναι εξαιρετικά πολύπλοκος και η συμμετοχή του στην εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να κρύβει κάποιους κίνδυνους. Η σωστή προετοιμασία του ίδιου του διερμηνέα είναι ίσως ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες επιτυχίας εφαρμογής του θεσμού. Η ιδιαιτερότητα των συνθηκών, των απαιτήσεων και προκλήσεων που ο διερμηνέας έχει να αντιμετωπίσει κάνουν απαραίτητη τη βαθιά γνώση σε πολλούς τομείς όπως η γνωστική, γλωσσική και ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του κωφού παιδιού

Το σχολείο, αποτελεί θεσμοθετημένο κοινωνικά όργανο αγωγής και κοινωνικοποίησης το οποίο λειτουργεί παράλληλα με την οικογένεια και αναλαμβάνει έναν ανάλογο ρόλο, με διαφορετικές όμως αφετηρίες και δεσμεύσεις.

Στο σχολείο το παιδί ανεξαρτητοποιείται σιγά-σιγά από την οικογένεια του και αναπτύσσει κοινωνικές σχέσεις με τους συνομηλίκους του μαθαίνει κοινωνικούς κανόνες, κώδικες συμπεριφοράς και κοινωνικούς ρόλους.

Η φοίτηση ενός κωφού παιδιού σε ειδικό σχολείο Κωφών συμβάλλει στη σύναψη κοινωνικών σχέσεων, στην ανάληψη ρόλων, στη δημιουργία σχέσεων φιλίας, στην απόκτηση θετικής αυτοεικόνας και εμπιστοσύνης στον εαυτό του. Τα παιδιά που έχουν φίλους και συμμετέχουν σε εξωσχολικές δραστηριότητες νοιώθουν περισσότερο μέρος του κοινωνικού συνόλου, δεν βιώνουν συναισθήματα έντονης μοναξιάς και αυτό τους κάνει να αισθάνονται καλύτερα.

Συνολικά ένα καλό ειδικό σχολείο Κωφών με υψηλές προσδοκίες για τους κωφούς μαθητές του θα μπορούσε α. όσον αφορά τους ίδιους τους μαθητές να παίξει αντισταθμιστικό ρόλο στις αρνητικές επιδράσεις που οι δυσκολίες της οικογένειας μπορεί να έχουν στον ψυχισμό των κωφών παιδιών, να συμβάλλει ουσιαστικά στη γλωσσική και γνωστική ανάπτυξη των κωφών μαθητών και β. όσον αφορά την οικογένεια να έχει στηρικτικό ρόλο προσφέροντας την απαραίτητη βοήθεια στα μέλη της να ξεπεράσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν ανάλογα με τις ανάγκες τους.